

ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದ ಅಂತರಂಗಸಾಧನೆ

ಸ್ವಾಮಿ ಕರುಣಾಕರಾನಂದ

ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದ ರೀತ್ಯಾ ಶುದ್ಧ ಇರವು, ಶುದ್ಧ ಆರಿವು, ಹಾಗೂ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳ ಮೇರೆಯಿಲ್ಲದ ತತ್ತ್ವವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೊಂದೇ ಸತ್ಯವಾದುದು. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ತೋರುವ ಜಗತ್ತು, ಜೀವಗಳು ಮಿಥ್ಯೆ. ಈ ಭೇದವು ಬ್ರಹ್ಮದ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಮಾಯೆಯಿಂದ ಉಂಟಾಗಿರುವುದು. ಮಾಯೆಯೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರ, ಜೀವ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ತೆಂಬ ಭೇದದ ಕಲ್ಪನೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಭೇದವು ನಿಜವಲ್ಲ. ಕಾಣುವುದಷ್ಟೆ. ಅದನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವುದು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಮನುಷ್ಯ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಮೇಲಧಿಕಾರಿಯಾಗಿಯೂ, ಆಳಾಗಿಯೂ, ಗಂಡನಾಗಿಯೂ, ಮಗನಾಗಿಯೂ, ತಂದೆಯಾಗಿಯೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಊಹೆಗೂ ಮೀರಿದ, ಅಸಂಭವವೆನ್ನಿಸುವುದನ್ನೂ ಸಂಭವವಾಗಿಸುವ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶಕ್ತಿಯಾದ ಮಾಯೆಯು ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಎರಡಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ ತತ್ತ್ವವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅನೇಕವಾದಂತೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಾಳೆ. ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಈ ಭೇದ ಸತ್ಯವೆಂಬುದಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ

ಅದ್ವೈತ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿದಿಧ್ಯಾಸನಗಳು ಆತ್ಮಂತ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಧನೆಯ ಹಂತಗಳಾಗಿವೆ. ಗುರುಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನರಿತು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆತ್ಮಗತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಲೇಖಕರು ದೇವಘರ್ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಮಿಷನ್ ವಿದ್ಯಾಪೀಠದಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತಮ ಬರಹಗಾರರೂ, ವಾಗ್ಮಿಗಳೂ ಆಗಿರುವ ಅವರು 'ವಿವೇಕಪ್ರಭ'ದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಬರುವುದೋ ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಮಾನವ ಎಂದಿಗೂ ಆತ್ಮಂತಿಕ ಸುಖವನ್ನು, ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಾರ. ಭೇದವೇನಾದರೂ ಸತ್ಯವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅದು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇರುವುದಾದ್ದರಿಂದ ಮಾನವ ಎಂದಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ರೂಪದ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಲಾರ. ಆದರೆ ಭೇದವು ಸ್ವಭಾವತಃ ಮಿಥ್ಯೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಜೀವವೂ ಒಂದೇ. ಜಗತ್ತು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ. ಹಾಗೆ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾದಾಗ ಮಾತ್ರ ಮುಕ್ತಿ.

ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಭೇದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಎಂದೆಲ್ಲ, ಯಾವುದರಿಂದ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಯಾವುದರ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ? - ಎಂದರೆ ಬುದ್ಧಿಗೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಸುಳ್ಳಾದ ಭೇದವು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆಯಷ್ಟೆ. ಆ ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಚೈತನ್ಯದ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ಕೆ ಜೀವವೆಂದು ವ್ಯವಹಾರವಿದೆ. ಅವಿದ್ಯಾಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತ ಚೈತನ್ಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ, ಶರೀರದ, ಪ್ರಾಣದ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ, ಧರ್ಮದ ಗುಣಗಳು ಆರೋಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆತ್ಮದ ಸತ್ಯತ್ವ, ಪ್ರಿಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಚೇತನತ್ವಗಳು ಆರೋಪಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಒಂದರ ಧರ್ಮವು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಆರೋಪವಾಗುವುದಕ್ಕೆ 'ಅಧ್ಯಾಸ'ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಸದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ, ಸಂಸಾರವೂ ಸಾಧ್ಯ. ಇದೇ ಬಂಧನ. ಆದರೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಸವೆಂಬುದು ಮಿಥ್ಯೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಸವನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸುವುದೇ ಅದ್ವೈತವೇದಾಂತದ ಪರಮಸಾಧನೆ.

ಮಹಾಷಧವೇನು?

ಈಗ ಸಂಸಾರವೆಂಬ ರೋಗ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಜೀವಿಗೆ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಒಳಗಿನಿಂದಲೇ ನಡೆಯಬೇಕು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಆ ರೋಗವು

ಒಳಗಿನದು, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಾಧನೆಯು ಕೂಡ ಅಲ್ಲೇ ನಡೆಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ತಪ್ಪುತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದಾದ ರೋಗವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಲು ಸರಿಯಾದ ತಿಳುವಳಿಕೆಯನ್ನು ತರುವುದಷ್ಟೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು (೨.೪.೫) ಆದೇಶಿಸುತ್ತದೆ: “ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯೋ, ಶ್ರೋತವ್ಯೋ, ಮಂತವ್ಯೋ, ನಿದಿಧ್ಯಾಸಿತವ್ಯೋ ಮೈತ್ರೇಯ್ಯಾತ್ಮನೋ ವಾ ಅರೇ ದರ್ಶನೇನ ಶ್ರವಣೇನ ಮತ್ಯಾ ವಿಜ್ಞಾನೇನ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ವಿದಿತಮ್.” “ಎಲೈ (ಮೈತ್ರೇಯಿ), ಆತ್ಮವು ದರ್ಶನ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು, ಶ್ರವಣ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು, ಮನನ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು, ನಿದಿಧ್ಯಾಸನ ಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು. ಹೇ ಮೈತ್ರೇಯಿ, ಆತ್ಮನ ದರ್ಶನದಿಂದ, ಶ್ರವಣದಿಂದ, ಮನನದಿಂದ, ವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅರಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.” ಹಾಗೆಯೇ “ತಸ್ಮಾದೇವಂ ವಿಚ್ಛಾಂತೋ ದಾಂತ ಉಪರತಸ್ತಿತಿಕ್ಷುಃ ಸಮಾಹಿತೋ ಭೂತ್ವಾ ಆತ್ಮನೈವಾತ್ಮಾನಂ ಪಶ್ಯತಿ” ಎಂದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ (೪.೪.೨೩) ಹೇಳಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೀಗೆ ಅರಿತು, ಶಾಂತನೂ, ದಾಂತನೂ, ಉಪರತನೂ, ತಿತಿಕ್ಷುವೂ, ಸಮಾಹಿತನೂ ಆಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಆತ್ಮನನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾನೆ. ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆಯನ್ನು ಅಂತರಂಗ ಮತ್ತು ಬಹಿರಂಗವೆಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ನಾಲ್ಕು ಸಾಧನಗಳು ಬಹಿರಂಗ ಸಾಧನಗಳು. ಶ್ರವಣ, ಮನನ ಹಾಗೂ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನಗಳು ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನಗಳು. ಅವನ್ನೇ ಈ ಮೇಲಿನ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು. ಯಾವ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನಗಳಾದ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯತೆ ಬರುವುದೋ, ಅಂತಹ ಶಮ, ದಮ, ಉಪರತಿ, ತಿತಿಕ್ಷಾ, ಶ್ರದ್ಧಾ, ಸಮಾಧಿಗಳಾದ ಷಟ್‌ಸಂಪತ್ತಿ, ವಿವೇಕ, ವೈರಾಗ್ಯ ಮತ್ತು ಮುಮುಕ್ಷುತ್ವ ಇವೇ ಆ ನಾಲ್ಕು ಸಾಧನಗಳು ಬಹಿರಂಗಗಳು ಎಂದೇನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ, ‘ತಮೇತಂ ವೇದಾನುವಚನೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ ತಪಸಾ ನಾಶಕೇನ’ ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ (೪.೪.೨೨) ಮಂತ್ರದಿಂದ ನಮಗೆ ತಿಳಿದುಬರುವುದೇನೆಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ನಿಷ್ಕಾಮವಾಗಿ ಯಜ್ಞ, ದಾನ ಹಾಗೂ ತಪಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಮೋಪಭೋಗಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸದಿದ್ದಾಗ ಮನಸ್ಸು ಶುದ್ಧವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಉದಿಸುತ್ತದೆ. ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮವೂ ಬಹಿರಂಗಸಾಧನೆಯೆ. ವಾಚಸ್ಪತಿಮಿತ್ರರು ಈ ಸಾಧನಗಳಿಗೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವ ಅಥವಾ ದೂರವಿದ್ದು ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವ (ಆರಾಧ ಉಪಕಾರಕಾಣಿ) ಸಾಧನೆಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ಸಾಧನೆಗಳು ನೇರವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಸಾಧನೆಗಳಿಗೆ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವಂತಹದ್ದು. ಮನನ ಹಾಗೂ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರವಣವೊಂದೇ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿಗೆ ನೇರ

ವಾದ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಂತರಂಗ ಸಾಧನೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವ (ಸನ್ನಿಪತ್ಯೋಪಕಾರ ಕಾಣಿ) ಸಾಧನೆಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ನೇರವಾಗಿ ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವ ಸಾಧನೆ. ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳೆರಡನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಧನೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದನ್ನು (ಸಮುಚ್ಚಯ) ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಬೋಧನಾ ಶೈಲಿ

ಇನ್ನು ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಅಧಿಕಾರಿ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಯಾರಿದ್ದಾರೋ, ಅವರಿಗೆ ವೇದಾಂತ ಅಥವಾ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಓದುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಧನಚತುಷ್ಟಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಉಪರತಿ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂನ್ಯಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕರ್ಮತ್ಯಾಗವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸಂನ್ಯಾಸಿಗೇ ಶ್ರವಣಾದಿ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ. ಅಧಿಕಾರಿಯಾದ ಮುಮುಕ್ಷುವು ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಾಂತ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ. ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಆಚಾರ್ಯನ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೋ ಅಥವಾ ಸ್ವತಃ ಅಧ್ಯಯನದ ಮೂಲಕವೋ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಾರದು. ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ (೧.೨.೧೨) ‘....ತದ್ವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ಸ ಗುರುಮೇವಾಭಿಗಚ್ಯೇತ್’, ‘ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಕುರಿತಾಗಿ ಅರಿಯಲು ಸಾಧಕನು ಯೋಗ್ಯ ಗುರುವನ್ನೇ ಬಳಸಬೇಕು’ ಎಂಬ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನೀಡುತ್ತ ಭಗವಾನ್ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞನಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅರಸಬಾರದು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮ ವಿವೇಕಚೂಡಾಮಣಿಯಲ್ಲಿ (೧೧೪) ಹೇಳುತ್ತಾರೆ: ‘ಬಹಳ ಬುದ್ಧಿವಂತನಾಗಿ, ಶಾಸ್ತ್ರಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಆತ್ಮತತ್ವವನ್ನು ಅರ್ಥ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಲ್ಲಿ ಚತುರನಾಗಿದ್ದರೂ, ತಮಸ್ಸಿನಿಂದ ಆವೃತನಾಗಿ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದರೂ ತಿಳಿಯಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ! ತಾನು ಭ್ರಾಂತಿಯಿಂದ ಆರೋಪಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದನ್ನೇ ಸರಿಯಾಗಿದೆಯೆಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತ ತಮಸ್ಸಿನ ಅಥವಾ ಅಜ್ಞಾನದ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಟಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅಹಹ! ದುರ್ಧರವಾದ ತಮಸ್ಸಿನ ಮಹಾನ್ ಆವರಣಶಕ್ತಿಯು ಅದೆಷ್ಟು ಪ್ರಬಲ!’

ಅಷ್ಟೆ ಅಲ್ಲದೆ, ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಬೋಧನಾಶೈಲಿಯು ರಹಸ್ಯವೂ ಅಧ್ಯಾರೋಪ-ಅಪವಾದಗಳ ಮೂಲಕವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಬಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯನೊಬ್ಬನೇ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಬಲ್ಲ. ಏನಿದು ಅಧ್ಯಾರೋಪ-ಅಪವಾದ ಶೈಲಿಯೆಂದರೆ, ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯ (ಅಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಭೇದವಿಲ್ಲದ, ಒಂದೇ ಆದ) ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕಾದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತು ಬೋಧಿಸುವ ವಿಧಾನ. ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಷ್ಕಲನು (ಯಾವುದೇ ಅಂಶವಿಲ್ಲದವನು), ನಿಷ್ಕ್ರಿಯನು (ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಪ್ರಲಯಗಳಂತಹ ಯಾವುದೇ ಕ್ರಿಯೆಯಿಲ್ಲದವನು), ಕೂಟಸ್ಥನು (ಯಾವುದೇ

ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದದ ಅಚಲನು), ಅವನಿಗೆ ಎರಡನೆಯ ದಾಗಿ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಏನೂ ಇಲ್ಲದವನು. ಇಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ-ಸ್ಥಿತಿ-ಲಯಕಾರಣವನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದೇ ಅಧ್ಯಾರೋಪ. ಅದೇ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆತ್ಮನಾಗಿ ಎಲ್ಲದರ ಒಳಗೂ ಹೊಕ್ಕಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಜೀವದ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತ ವ್ಯವಹಾರ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಯಥಾಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಸುತ್ತ ಶ್ರುತಿಯು ಅದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಜೋಡಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಅಧ್ಯಾರೋಪ. ನಂತರ ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೊರತಾದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿರಾಕರಿಸುವ 'ಅಥಾತ ಆದೇಶ ನೇತಿ, ನೇತಿ..' (ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ, ೨.೩.೬) 'ಆದ್ದರಿಂದ, ಇನ್ನು ಮುಂದೆ (ಬ್ರಹ್ಮದ) ಉಪದೇಶವು ಇದಲ್ಲ, ಇದಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ದ್ವೈತವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಾರಾಸಗಟಾಗಿ ನಿರಾಕರಿಸುವ ವಿಧಾನಕ್ಕೆ ಅಪವಾದವೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ಎರಡು ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಶ್ರುತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೂ, ಅರಿಯಲಪ್ತವವನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ತಮ್ಮ 'ಅನುಭೂತಿಪ್ರಕಾಶ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ,

**ಅಧ್ಯಾರೋಪೋ ಮಾಯಿಕೋಽಯಮುಕ್ತೋಧಾಸಾವಪೋಹ್ಯತೇ |
ಅಧ್ಯಾರೋಪಾಪವಾದಾಭ್ಯಾಂ ನಿಷ್ಪ್ರಪಂಚಂ ಪ್ರಪಂಚ್ಯತೇ || (೧.೧೮)**

'ಅಧ್ಯಾರೋಪವು ಮಾಯೆಯ ಕಾರ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಲಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ನಿವಾರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಸೋಂಕೇ ಇಲ್ಲದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಅಧ್ಯಾರೋಪ-ಅಪವಾದ ವಿಧಾನದಿಂದ ವಿವರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.'

ವಾಕ್ಯ ಶಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಶಬ್ದವೊಂದೇ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯಥೇಷ್ಟ

**ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಮೇತಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯ ಯದವಿದ್ಯಾಂ ನಿರಸ್ಯತಿ |
ಸುಷುಪ್ತ ಇವ ನಿದ್ರಾಯಾ ದುರ್ಬಲತ್ವಾಚ್ಚ ಬಾಧತೇ ||
ದುರ್ಬಲತ್ವಾದವಿದ್ಯಾಯಾ ಆತ್ಮತ್ವಾದ್ ಬೋಧರೂಪಿಣಃ |
ಶಬ್ದಶಕ್ತೇರಚಿಂತ್ಯತ್ವಾದ್ ವಿದ್ಯಸ್ತಂ ಮೋಹಹಾನತಃ ||**

(ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯ ವಾರ್ತಿಕಮ್ ೧.೪.೮೫೯-೮೬೦)

'ಗಾಢವಾಗಿ ನಿದ್ರಿಸುತ್ತಿರುವವನನ್ನೂ ಎಚ್ಚರಗೊಳಿಸುವುದೇ (ಆ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂತಹದೇ ಅರ್ಥ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ!), (ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪದ) ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ನಾಶಗೊಳಿಸುವುದೇ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕಿರುವ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ. ತನಿ ನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿದಿರುವ ಅಜ್ಞಾನವು ಶಬ್ದದ ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ, (ಬ್ರಹ್ಮಾಕಾರವೃತ್ತಿ) ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪವಾದ ಆತ್ಮಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅವಿದ್ಯೆಯು ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದದ ಇಂತಹ ಅಚಿಂತ್ಯ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೋಹವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ನಾವು ಆತ್ಮವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತೇವೆ' ಎನ್ನುತ್ತ ಸುರೇಶ್ವರರು ಶಬ್ದಕ್ಕೆ

ಒಂದು ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಯಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಲೌಕಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿಯೂ ನಾವು ನೋಡುತ್ತೇವೆ, ಯಾವುದೋ ಮೋಹ ಕೊಳಗಾಗಿ ಒಬ್ಬ ಮಹಾಶಕ್ತಿಶಾಲಿ ವ್ಯಕ್ತಿ ನಿರಾಶಾಭಾವನೆಯಿಂದ ಏನೂ ಕೈಲಾಗದವನಂತೆ ಇದ್ದು, ತನ್ನ ಹಿತ್ತೈಸಿಗಳ ಆತ್ಮವಿಶ್ವಾಸದ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ತನ್ನ ಹಿಂದಿನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸುವುದನ್ನು. ರಾಮಾಯಣದ ವೀರ ಹನುಮಂತ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಒಬ್ಬ ಪದೇ ಪದೇ ಹತಾಶೆಯ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ತನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದು ಕೊಂಡಂತೆ ವರ್ತಿಸುವುದನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಮಹಾಭಾರತದ ಕರ್ಣ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನ. ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾದರೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದು ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿ ಬದಲಾವಣೆ ಉಂಟುಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯದ ಶಕ್ತಿ. ಆದರೆ, ಸುರೇಶ್ವರರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದು ಅರ್ಥ ತಿಳಿಯದೆ ಇದ್ದರೂ ಅಂತಹ ಅಜ್ಞಾನನಾಶಕ ಶಕ್ತಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಗಿರುವಂತೆ ಶಬ್ದಕ್ಕಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ (೧.೧.೩) ಭಗವತ್ಪಾದರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, 'ಶಾಸ್ತ್ರಾದೇವ ಪ್ರಮಾಣಾದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಧಿಗಮ್ಯತೇ', 'ಬ್ರಹ್ಮವು ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ'. ಚಿತ್ತಸ್ವಾಭಾವಾರ್ಥರು ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದವೊಂದೇ ಸಾಧನವನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಬೆಂಕಿಯ ಕುಂಡಕ್ಕೆ ಸುಮ್ಮನೆ ಸ್ವಲ್ಪ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಸುರಿದುಬಿಟ್ಟರೆ ಅದು ಹೋಮವಾಗದು. ಶಾಸ್ತ್ರಬದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡದೆ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಕರ್ಮದಿಂದ 'ಅಪೂರ್ವ'ವೆಂಬ ಪುಣ್ಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗದು. ಫಲ ನೀಡದು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಿಶುದ್ಧ, ಸಂಸ್ಕೃತ ಮನಸ್ಸು, ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಏಕಾಗ್ರಗೊಂಡ ಮನಸ್ಸು ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿವರಣಾಕಾರರು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಬ್ದವೆಂದರೆ ಶಾಸ್ತ್ರವೇ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳು. ಒಬ್ಬನು ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೆ 'ಹಸುವನ್ನು ಕರೆದು ಕೊಂಡು ಬಾ' ಅಂದಾಗ, ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕೇಳಿದ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಹಾಗೆಯೇ ಹಸುವನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಬರುವನು. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಇನ್ನೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಂದು ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಚೋದಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಚೋದಕ ವಾಕ್ಯ. ಯಾರಿಗೆ ಹಸುವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಲಾಯಿತೋ ಅವನು ಚೋದ್ಯ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಹಾಗೆ ಚೋದಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಬದಲಾಗಿ ವಸ್ತುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆಯಷ್ಟೆ. ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದುದು 'ನೀನೇ ಹತ್ತನೆಯವನು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯ. ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಭಗವಾನ್ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ತಮ್ಮ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹತ್ತು ಜನರು ದೋಣಿಯಿಂದ ನದಿಯೊಂದನ್ನು ದಾಟಿ ಆಚೆಯ ತೀರಕ್ಕೆ ಬಂದಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲರೂ ದಡ ಮುಟ್ಟಿದ್ದಾರೋ ಎಂಬುದನ್ನು ಖಾತರಿಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಎಣಿಸಿದಾಗ, ಎಣಿಸುವವನು ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಣಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಒಂಬತ್ತು ಜನರನ್ನೇ ಕಂಡು ದುಃಖಿತರಾದ ನಂತೆ. ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಎಣಿಸಿ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಹತ್ತನೆಯವನು ಮುಳುಗಿ

ಹೋದನೆಂದು ತಪ್ಪುತಿಳಿದು ಹೀಗೆ ಗೋಳಾಡುತ್ತಿರಬೇಕಾದರೆ ಅವರ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ದೂರದಿಂದ ಗಮನಿಸಿದ ಅವರ ಪರಿಚಿತ ರೊಬ್ಬರು ಮತ್ತೆ ಎಣಿಸಲು ಹೇಳಿದರು. ಅವರಲ್ಲೊಬ್ಬನು ಒಂಬತ್ತು ಜನರನ್ನು ಎಣಿಸಿದ ಮೇಲೆ, 'ಆ ಹತ್ತನೆಯವನು ನೀನೇ' ಎಂದ ರಂತೆ. ಆ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿದ ಎಣಿಸುವವನಿಗೆ 'ನಾನೇ ಹತ್ತನೆಯವನು' ಎಂದು ಕೇಳಿ, ಹತ್ತನೆಯವನಾಗಿ ತನ್ನ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾದಾಗ ಬಹಳ ಸಂತೋಷವಾಯಿತು. ಹಾಗೆಯೇ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳೆಂದೂ ಹೆಸರು. ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವು ಸ್ವರೂಪ. ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಆ ವಾಕ್ಯ. ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಈ ತರಹದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸಂಬಂಧ. ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಸತ್ಯ ತಿಳಿದ ನಂತರ, ಮೇಲಿನ ಚೋದಕ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಇನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದದ್ದು ಏನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರವಣ, ಮನನ ಹಾಗೂ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನಗಳು

ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನಗಳೆಂಬ ಸಾಧನೆಗಳಿಂದ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಭಾವನಾ, ಅಸಂಭಾವನಾ ಹಾಗೂ ವಿಪರೀತಭಾವನಾ ಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಾಗ ಅಖಂಡೈಕರಸವಾದ ತತ್ತ್ವದ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ ವೇದಾಂತ. ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ (ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಜೀವವೂ ಒಂದೇ)ದ ವಿಷಯವು ತಿಳಿಯದೇ ಇರುವುದು ಅಭಾವನಾ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಅರಿತಾಗಲೇ ನಮಗೆ ಈ ಸತ್ಯದ ಅರಿವಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೂ ಇಂತಹ ವಿಷಯವಿದೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನಾದಿಯಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯು ನಮ್ಮನ್ನು ಮುಸುಕಿರುವುದೇ ಕಾರಣ. ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕುವುದು ಈ ಶ್ರವಣ.

ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪ್ರತಿಪಾದಕರಲ್ಲಿ ವಾಚಸ್ಪತಿ ಮಿಶ್ರರನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರವಣವೇ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೇರ ಸಾಧನವೆನ್ನುವರು.

ಪ್ರಮೋಪಜಾಯತೇ ತಾವದಹಂ ಬ್ರಹ್ಮೈತ್ಯಲೌಕಿಕೇ |

ತತ್ತ್ವಮಸ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯೇಭ್ಯಃ ಶ್ರವಣಾತ್ ಸಮನಂತರಮ್ ||

'ತತ್ತ್ವಮಸಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಶ್ರವಣವಾದ ಮರುಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೇ ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ತಿಯೆಂಬ ಅಲೌಕಿಕ ಪ್ರಮೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.' (ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯ ವಾರ್ತಿಕಮ್ ೨.೪.೧೬೭) ಶ್ರವಣವೆಂದರೆ, ಬರಿ ಕೇಳುವುದೆಂದಲ್ಲ. ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು ತಮ್ಮ ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯಕ ಭಾಷ್ಯ ವಾರ್ತಿಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರವಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ, 'ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಕೋ ನ್ಯಾಯಃ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ ವಿವೇಕಕೃತ್ |' (೨.೪.೨೧೪) ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತ ಆನಂದಗಿರಿಗಳು, 'ಶ್ರುತಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಶಕ್ತಿತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ವೇದಾಂತಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಶ್ರವಣ'

ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಶಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಪದಕ್ಕೂ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೂ ಇರುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಂಬಂಧ. ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದರೆ, ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಬಂಧದ ಅನುಭವವನ್ನು ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಯೋಗ್ಯತೆ (ತತ್ತ್ವತೀತಿಜನನಯೋಗ್ಯತ್ವಮ್). 'ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಡಕೆ' ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸಿದಾಗ ಮನೆಯೆಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಡಕೆಯೆಂಬ ಆಧೇಯದ ಸಂಬಂಧವು ಕೇಳುವವನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾವು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಮನುಷ್ಯನು ಏನನ್ನು ಹೇಳಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೋ ಅದನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯವೆನ್ನುತ್ತೇವೆ. ವೇದಗಳು ಯಾವುದೇ ಪುರುಷನಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೆ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಪಂಚಪಾದಿಕಾ ವಿವರಣೆ ಕಾರರು ಹೇಳುವರು, 'ಒಂದು ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಲ್ಲಿ ಅಂಗವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದದ ಒಂದು ಧರ್ಮ' ಎಂದು. ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಿ ಕಾರರಾದ ಮಧುಸೂದನ ಸರಸ್ವತಿಗಳು ಶ್ರವಣವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತ ಹೇಳುವರು, 'ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯೋಕ್ತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನಿಶ್ಚಯಕೋಪಕ್ರಮಾದಿಯುಕ್ತನುಸಂಧಾನಂ ಶ್ರವಣಂ' 'ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂತ್ರದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯ (ಮೊದಲ ಅಧ್ಯಾಯ)ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವ ಉಪಕ್ರಮವೇ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ಅನುಸಂಧಾನವೇ ಶ್ರವಣ' ಎಂದು.

ಹಾಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಲಿಂಗಗಳು ಅಥವಾ ಚಿಹ್ನೆಗಳು ಯಾವುವು ಎಂದರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದರು ಅದನ್ನು ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ:

ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾವಭ್ಯಾಸೋಪೂರ್ವತಾ ಫಲಮ್ |

ಅರ್ಥವಾದೋಪಪತ್ತೀ ಚ ಲಿಂಗಂ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯೇ ||

'ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಗಳು ಈ ಆರು - ಉಪಕ್ರಮ, ಉಪಸಂಹಾರ, ಅಭ್ಯಾಸ, ಅಪೂರ್ವತಾ, ಫಲ, ಅರ್ಥವಾದ, ಉಪಪತ್ತಿ'. ಅಂದರೆ, ಈ ಆರು ಬಗೆಯ ಲಿಂಗಗಳು ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವವೋ ಅದೇ ಆ ಗ್ರಂಥದ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇವುಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ೬ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವುದುಂಟು. ೬.೨.೧ ನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಎರಡಿಲ್ಲದ ಒಂದೇ' (ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್) ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯದ ಪ್ರಕರಣ ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಉಪಕ್ರಮ. ೬.೮.೭ರಲ್ಲಿ 'ಈ ಸತ್ತೆಂಬ ಆತ್ಮನಿಂದಲೇ ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಆತ್ಮವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ' (ಐತದಾತ್ಮ್ಯಮಿದಂ ಸರ್ವಂ) ಎಂಬುದರಿಂದ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಉಪಸಂಹಾರ. ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಆವರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಅಭ್ಯಾಸ. ಒಂಬತ್ತು ಬಾರಿ 'ಅದು ನೀನೇ ಆಗಿರುವೆ' (ತತ್ತ್ವಮಸಿ) ಎಂಬ ಮಹಾವಾಕ್ಯವು ಪುನರಾವರ್ತನೆಗೊಂಡಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯವು ಬೇರಾವುದೇ

ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರದೆ, ಈ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿದು ಬಂದರೆ ಅಪೂರ್ವವಾದ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಫಲವು 'ಆಚಾರ್ಯವುಳ್ಳ ಅಧಿಕಾರಿ ಪುರುಷನೇ ಅದನ್ನು ಅರಿಯುವನು, ಹಾಗೆ ಅರಿತವನಿಗೆ ಶರೀರ ಬೀಳುವವರೆಗೇ ತಡ, ಬಿದ್ದ ಕೂಡಲೇ ವಿದೇಹಮುಕ್ತಿ' ಎಂದು ೬.೧೪.೨ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಫಲ. ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಶಂಸೆ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಅದೇ ಅರ್ಥವಾದ. 'ಆ ಆದೇಶವನ್ನು ಕೂಡ- ಯಾವುದರಿಂದ ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದು ಶ್ರುತವಾಗುವುದೋ, ಅಮತವಾದದ್ದು ಮತವೂ, ಅವಿಜ್ಞಾತವಾದದ್ದು ವಿಜ್ಞಾತವೂ ಆಗುವುದೋ ಅದನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡೆಯಾ?' (೬.೧.೩) ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಹೊಗಳಿಕೆಯೆಂದರೆ ಇದೇ. ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತೆ, ಪಡೆದಂತೆ ಆಗುವುದೋ ಅಂತಹ ಮಹಿಮೆಯುಳ್ಳದ್ದು ಈ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಎಂಬುದಾಗಿ. ಇಂತಹ ಅರ್ಥವಾದದಿಂದ ಅದನ್ನು ಹೊಂದಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನೀಡಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಉಪಪತ್ತಿಯೆಂದು ಹೆಸರು. 'ಹೇಗೆ, ಪ್ರಿಯನೇ, ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಹೆಂಟೆಯಿಂದ ಮಣ್ಣಿನ ಎಲ್ಲ ವಿಕಾರಗಳ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದೋ, ವಿಕಾರ ಮತ್ತು ಹೆಸರುಗಳು ಕೇವಲ ವಾಗ್ವ್ಯವಹಾರವಷ್ಟೆ. ಮಣ್ಣೊಂದೇ ಸತ್ಯ' ಎಂದು ೬.೧.೪ ರಲ್ಲಿ 'ನಾಮ ಹಾಗೂ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿದರೆ ಮೂಲವಸ್ತುವೇ ಉಳಿಯುವಂತೆ' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಆರು ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ವೇದಾಂತಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದೇ ಶ್ರವಣ. ಇಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಮದ್ ಅಪ್ಪಯ್ಯದೀಕ್ಷಿತರು ತಮ್ಮ 'ಉಪಕ್ರಮ ಪರಾಕ್ರಮ'ವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮವೊಂದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅದ್ವೈತ ವೇದಾಂತದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯದ ಅನ್ವಯ

ತತ್ತ್ವಮಸಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ? ಮಹಾವಾಕ್ಯವೂ ವಾಕ್ಯರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಒಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪದ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಮುನ್ನ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದ ಪದಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸೋಣ. ಅದರ ಮೂಲಕ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು, ವಾಕ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಗೆ ಅರಿಯುವರು ಎಂಬುದಾಗಿ ನೋಡೋಣ. ಕ್ರಿಯಾ-ಕಾರಕ ಭೇದ ಇರುವ ವಾಕ್ಯ ಒಂದು ಬಗೆ. 'ಹಸುವನ್ನು ಎಳೆದುಕೊಂಡು ಬಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ, ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಕ್ರಿಯೆ

ಎಲ್ಲವೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷಣ-ವಿಶೇಷ್ಯ ಹೇಳತಕ್ಕ ವಾಕ್ಯ ಇನ್ನೊಂದು ರೀತಿ. 'ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ತಾವರ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಒಂದೇ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಲಿಬಣ್ಣದ ಹಾಗೂ ತಾವರ - ಈ ಎರಡು ಪದಗಳೂ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಶಾಸ್ತ್ರೀಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸಂಸರ್ಗ ದಿಂದ ಅನ್ವಯವಾಗುವಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಮೊದಲಾದ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮೇಲಿನ ಎರಡು ರೀತಿಯ ಅನ್ವಯಗಳೂ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಅಖಂಡಾರ್ಥವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಅದಕ್ಕೆ 'ಆ ಇವನೇ ದೇವದತ್ತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಉದಾಹರಣೆ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ದೇವದತ್ತನೆಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಆರು ತಿಂಗಳ ಹಿಂದೆ ಇನ್ನೊಂದು ಊರಿನಲ್ಲಿ ನೋಡಿ, ಈಗ ನಮ್ಮ ಮುಂದೆ ಅದೇ ದೇವದತ್ತ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದರೆ 'ಓಹೋ ಆ ದೇವದತ್ತನೇ ಇವನು' ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಈ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಹಾಗೂ ದೇಶಗಳೆರಡೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ. ಆದರೂ ದೇವದತ್ತ ಒಬ್ಬನೇ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲ-ದೇಶಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಒಬ್ಬನೇ ದೇವದತ್ತನನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಂತೆ ಮಹಾವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಬೇಕು. ವಾಕ್ಯವು ತಿಳಿಸಲು ಹೊರಟಿರುವ ಅಖಂಡ-ಅರ್ಥವನ್ನು, ಅದ್ವಿತೀಯ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅರಿಯಬೇಕು. ಇಂತಹ ಅಖಂಡಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಯ-ಲಕ್ಷಣಭಾವ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ.

ತತ್ ಎಂಬ ಪದ ಹಾಗೂ ತ್ವಮ್ ಎಂಬ ಪದಗಳು ತಿಳಿಸ ಹೊರಟಿರುವ ಅರ್ಥಗಳ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಅವೆರಡರ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ತತ್ ಎಂದರೆ ಸರ್ವಜ್ಞ, ಸರ್ವಶಕ್ತ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಈಶ್ವರನೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವ ಚೈತನ್ಯ. ತ್ವಮ್ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಪಜ್ಞ, ಅಲ್ಪಶಕ್ತ, ಮನಸ್ಸು-ಬುದ್ಧಿ-ದೇಹಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಜೀವ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುವ ಚೈತನ್ಯ. ಇವೆರಡಕ್ಕೂ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಶ್ರುತಿ. ಉಪಾಧಿಗಳೊಂದಿಗೆ ನೋಡಿದಾಗ ಅವೆರಡಕ್ಕೂ ಭೇದವಿದೆ. ಆಯಾ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿದರೆ ಅಖಂಡಚೈತನ್ಯ ವಸ್ತುವೊಂದೇ ಉಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉಪಾಧಿಗಳು ಮಿಥ್ಯೆ. ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಸತ್ಯವಲ್ಲ. ವ್ಯವಹಾರ ದೆಸೆಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯ. ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣದಿಂದಲೇ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯಿದ್ದು ಮಹಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಹದಜಹಲ್ಲಕ್ಷಣ (ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗ ತ್ಯಜಿಸುವುದು ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾಗವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸದೆ ಇರುವುದು) ಅಥವಾ ಭಾಗ ತ್ಯಾಗ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅದು' ಎಂಬುದರ ವಾಚ್ಯವಾದ ಈಶ್ವರನಿಂದ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು. ಹಾಗೆಯೇ, 'ನೀನು' ಎಂಬುದರ ವಾಚ್ಯವಾದ ಜೀವನಿಂದ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಚೈತನ್ಯವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಲಕ್ಷಣದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಇದನ್ನು ಸುರೇ

ಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು (ನೈಷ್ಕಮ್ಯಸಿದ್ಧಿ) ಬಾಧಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯ ವೆಂದೂ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಕಣ್ಣಿನ ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿನ ದೋಷದಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ಸರ್ಪವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಯನ್ನು ನೋಡಿದ ಸಮೀಪವರ್ತಿಯಾದ ಅವನ ಹಿತೈಷಿಯೊಬ್ಬ 'ಸರ್ಪವು ಹಗ್ಗವೇ' ಎಂದು ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಒಂದೇ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಇದೇ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯ ವೆಂದರೆ. ಆದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ಪವು ಹೇಗೆ ಹಗ್ಗವಾದೀತು ಎಂದು ಕೇಳಿದರೆ, ಸರ್ಪತ್ವವನ್ನು ಬಾಧೆ ಮಾಡಿದರೆ, 'ಹಗ್ಗವೇ ಅದು ನಿಜವಾಗಿಯೂ' ಎಂದು ಹೇಳಲು ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಸ ಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ನಿಜವಾದ ಅರ್ಥ 'ನಿನಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ಸರ್ಪವು ಹಗ್ಗವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ' ಎಂದು. ಇದೇ ಬಾಧಸಾಮಾನಾಧಿ ಕರಣ್ಯ. ಇದೇನೂ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಕಪೋಲಕಲ್ಪಿತವಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಬಾಧಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. 'ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೇ' (ಸರ್ವಂ ಖಲ್ವಿದಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಛಾಂದೋಗ್ಯ ೩.೧೪.೧) ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಾಧಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಮಹಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಎಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಶ್ರವಣ?

ಬ್ರಹ್ಮಾವಗತಿಯವರೆಗೂ ಶ್ರವಣವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಮಾಡು ತ್ತಿರಬೇಕು ಎಂದು ಭಗವಾನ್ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಸಲ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗದೆ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಬಿಡಬಾರದು. ನಾವು ಹಿಂದೆ ನೋಡಿದಂತೆ ಚಿತ್ತಶುದ್ಧಿಗೆ ಅವಶ್ಯ ವಾಗಿ ಬೇಕಾದ ಬಹಿರಂಗ ಸಾಧನೆಗಳಾದ ನಿಷ್ಕಾಮಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಸಾಧನ ಚತುಷ್ಟಯ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಈ ಶ್ರವಣದ ಅನಂತರ ಅಪರೋಕ್ಷಾನುಭೂತಿ ಖಂಡಿತ. ಇಷ್ಟೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದೆ ಹೋದರೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಮಷ ಇನ್ನೂ ಇದ್ದರೆ ಸಾಧಕನನ್ನು ಅಸಂಭಾವನಾ ದೋಷವು ಬಾಧಿಸದೆ ಇರದು. ಅಸಂಭಾವನಾ ಎಂದರೆ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿರುವ ವಿಷಯ ದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ. 'ನಾನು ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಲು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಾಧ್ಯ?', 'ಇಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಈ ಜಗತ್ತು ಮಿಥ್ಯೆ ಯಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?', 'ಈ ಇಂದ್ರಿಯ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಿರುವ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮವಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?' ಈ ರೂಪದ ಸಂಶಯಗಳು ಕಾಡುತ್ತವೆ. ಇವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ತತ್ತ್ವ ವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಬಳಸುವುದೇ ಮನನ. ಮನನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು 'ಆಗಮಾರ್ಥ ವಿನಿಶ್ಚಿತ್ಯ ಮಂತವ್ಯ ಇತಿ ಭಣ್ಯತೇ' (ಬ್ರಹ್ಮದಾರಣ್ಯ ಕಛಾಪ್ಯ ವಾರ್ತಿಕಮ್ ೨.೪.೨೧೪) ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆನಂದ ಗಿರಿಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯೆ ನೀಡುತ್ತ 'ಶ್ರುತಿಯೇ ಮೊದಲಾದವು ಗಳಿಂದ ತಿಳಿದ ತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಸಂಭವವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವೈತವನ್ನು ಮಿಥ್ಯೆ

ಯೆಂಬುದಾಗಿ ಸಾಧಿಸುವ ತರ್ಕವೇನುಂಟೋ ಅದನ್ನು ಮಾಡು ವುದೇ ಮನನ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ ಮಧುಸೂದನ ಸರಸ್ವತಿ ಗಳು ಮನನವನ್ನು ತಮ್ಮ ಅದ್ವೈತಸಿದ್ಧಿಯ ಮೂರನೆಯ ಪರಿ ಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ: 'ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯೋಕ್ತ- ಅರ್ಥಾಸಕ್ತ ಶಂಕಾನಿವರ್ತಕಯುಕ್ತನುಸಂಧಾನಂ ಮನನಂ' 'ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ತತ್ತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸಂಶಯವನ್ನು ನೀಗಿಸುವ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಳಸುವುದೇ ಮನನ.'

ಸಂಶಯಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿಕೊಂಡಾಗಲೂ ಪೂರ್ವಜನ್ಮದ ವಾಸನೆಗಳ ಬಲದಿಂದ ವಿಪರೀತಭಾವನೆ ತಲೆದೋರುವುದು. 'ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯವೇ, ಮಿಥ್ಯೆಯಲ್ಲ', 'ಜೀವವೂ ಬ್ರಹ್ಮವೂ ಭಿನ್ನವೇ, ಒಂದಲ್ಲ' ಎಂಬ ವಿರುದ್ಧ ಜ್ಞಾನ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನಿರಿದ್ಧ್ಯಾಸನವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತ ಸುರೇಶ್ವರಾಚಾರ್ಯರು, 'ಅಪರಾಯತ್ತಬೋಧೋಽತ್ರ ನಿರಿದ್ಧ್ಯಾಸನಮುಚ್ಯತೇ' (ಬ್ರ.ಭಾ.ವಾ. ೨.೪. ೨೧೭) 'ಬೇರೆ ಯವುಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ ಜ್ಞಾನ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಆನಂದಗಿರಿಗಳು, 'ಶಮಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಶ್ರವಣ- ಮನನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಡೆತಡೆ ಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ವಾಚ್ಯವಾಚಕ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ವನ್ನು ಅರಿಯುವುದೇ ನಿರಿದ್ಧ್ಯಾಸನ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವೇದಾಂತ ಸಾರದ ಕರ್ತೃಗಳು ನಿರಿದ್ಧ್ಯಾಸನವೆಂದರೆ, 'ವಿರುದ್ಧವಾದ ದೇಹವೇ ಮೊದಲಾದ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಷಯವಿರದ ಅದ್ವಿ ತೀಯವಸ್ತುವೊಂದೇ ವಿಷಯವಾಗಿರುವ ಮಾನಸಿಕ ವೃತ್ತಿಯ ಪ್ರವಾಹ'ವೆನ್ನುವರು. ಪಂಚದಶೀಕಾರರು ತೃಪ್ತಿದೀಪದಲ್ಲಿ (೧೦೫) ಬರೆಯುತ್ತಾರೆ: 'ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಯಾರು ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶದ ಮುಂಚೆ ಉಪಾಸನೆಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹವರು ಬ್ರಹ್ಮಾ ಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಏಕಾಗ್ರತೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ.' ಅದನ್ನು ಅವರು ತಮ್ಮ 'ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿವಿವೇಕ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (ವಾಸನಾಕ್ಷಯನಿರೂಪಣ ಪ್ರಕರಣ) ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ: 'ಯಾರು ಜ್ಞಾನಪಡೆಯುವ ಮೊದಲೇ ಸಗುಣ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೇವತೆಯ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಹೊಂದಿರುವರೋ ಅವರಿಗೆ ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ಹಾಗೂ ಮನೋನಾಶ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಗಿ ರುವುದರಿಂದ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸ ಹಾಗೂ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಅವರೇ ಉತ್ತಮ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಈಗಿನ ಕಾಲ ದವರಾದರೋ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಂತಹ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನೇನೂ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕುತೂಹಲದಿಂದ ಒಮ್ಮೆಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಉದ್ಯತರಾಗುವರು. ತಾತ್ಕಾಲಿಕವಾಗಿ ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ಹಾಗೂ

ಮನೋನಾಶಗಳನ್ನೂ ಗಳಿಸುವರು. ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವರು. ಅವುಗಳ ದೃಢವಾದ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಅಜ್ಞಾನ, ಸಂಶಯ, ವಿಪರ್ಯಯಗಳು ಹೊರಟು ಹೋಗಿ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನವು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆ ಉಂಟಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಾಧಿಸುವ ಕಾರಣಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ನಾಶವಾದ ಅಜ್ಞಾನವು ಮತ್ತೆ ಮರುಕಳಿಸಲು ಕಾರಣವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಜ್ಞಾನವು ದೃಢವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ದೃಢವಾದ ಅಭ್ಯಾಸವು ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆಗಾಗ್ಗೆ ಭೋಗವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾರಬ್ಧಕರ್ಮದಿಂದಲೂ ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ಹಾಗೂ ಮನೋನಾಶಗಳು ಹೊರಟು ಹೋಗುತ್ತವೆ.' ಈ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು, 'ಆದ್ದರಿಂದ, ಈಗಿನ ಕಾಲದ ವಿದ್ವತ್ಸಂನ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮೈಕ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಹಾಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ವಾಸನಾಕ್ಷಯ ಮತ್ತು ಮನೋನಾಶಗಳನ್ನು ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಗಳಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರವಣ-ಮನನಗಳೆರಡೂ ಯುಕ್ತಿಪ್ರಧಾನಗಳಾದರೆ, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನವು ಏಕತತ್ತ್ವಾಭ್ಯಾಸದ ಧ್ಯಾನರೂಪವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಯುಕ್ತಿಯು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾದರೆ, ಮನನದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯು ಸಂಶಯನಿವಾರಣೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಕರ್ಮಸಂನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅಮಾನಿತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಬುದ್ಧಿವಿಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿ (ಈ ಮೊದಲು ಷಟ್ಸಂಪತ್ತಿಗಳಾದ ಶಮಾದಿಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಆಗದೆ ಹೋಗಿದ್ದಲ್ಲಿ) ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ-ಪರಮಾತ್ಮರ ಐಕ್ಯತೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತನ್ನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಪಡೆದುಕೊಂಡು ಇರುವುದೇ 'ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠೆ' ಯೆಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಾನ್ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ತಮ್ಮ ಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ (೧೮.೫೫) ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕಿರುವ ಮಧುಸೂದನ

ಸರಸ್ವತಿಗಳ 'ಗೂಢಾರ್ಥದೀಪಿಕಾ' ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನವನ್ನೇ ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠೆಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ (ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನಾ ತ್ವಿಕಯಾ ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠಯಾ). ಅದನ್ನೇ ನಾಲ್ಕು ವಿಧದ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ (ಆರ್ತ, ಜಿಜ್ಞಾಸು, ಅರ್ಥಾರ್ಥಿ, ಜ್ಞಾನೀ) ನಾಲ್ಕನೆಯ ಹಾಗೂ ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾದ ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಒತ್ತಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಶ್ರವಣವೆಂದರೆ ಕೇಳುವುದು, ಮನನವೆಂದರೆ ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ಚಿಂತಿಸುವುದು, ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾಸನವೆಂದರೆ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಎಂದಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತಪ್ಪಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧನಾ ಚತುಷ್ಟಯದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯದೆ ಇರುವುದೇ ಕಾರಣ. ಸಾಧನಾ ಚತುಷ್ಟಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಪೂರ್ಣ ನಾಗುವುದು ಸುಲಭದ ಮಾತಲ್ಲ. ಬಹುಶಃ ಅನೇಕರಿಗೆ ಜನ್ಮಗಳೇ ಬೇಕಾಗಬಹುದು. ಹಾಗೆ ಸಾಧನಾ ಚತುಷ್ಟಯವಿರುವವನಿಗೆ ಒಂದು ಶಬ್ದವೇ ಸಾಕು, ಅವನ ಕೋಟಿ ಜನ್ಮದ ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡಲು. ಇದರಿಂದಾಗಿಯೇ ಪ್ರಶ್ನೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸುಕೇಶ ಭಾರದ್ವಾಜಾದಿ ಶಿಷ್ಯರು ಪಿಪ್ಪಲಾದನೆಂಬ ಆಚಾರ್ಯನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಬ್ರಹ್ಮದ ಕುರಿತಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ 'ಇನ್ನೊಂದು ವರ್ಷ ನನ್ನ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲೇ ಇದ್ದು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ, ತಪಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಿ, ನಂತರ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿರಿ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇನೆ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಪಿಪ್ಪಲಾದರು. ಶ್ರವಣದ ಅಸದೃಶ ಮಹತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಸಾಧನಾ ಚತುಷ್ಟಯವನ್ನು ಮಾಡಿರಬೇಕು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಕರೋಪ ನಿಷತ್ತು ಘೋಷಿಸುತ್ತದೆ: '(ಈ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವು) ಅನೇಕರಿಗೆ ಕೇಳುವುದಕ್ಕೇ ಲಭ್ಯವಿಲ್ಲ; ಕೇಳಿದರೂ ಅನೇಕರು ಯಾವ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಅರಿಯದರೋ' ಎನ್ನುತ್ತ, 'ಉಪದೇಶಿಸುವ ಆಚಾರ್ಯನೂ ನಿಪುಣನಾಗಿರಬೇಕು, ಶಿಷ್ಯನೂ ನಿಪುಣನಾಗಿರಬೇಕು' ಎಂಬ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ♦

ಯುವಚೇತನ

ಎಲ್ಲ ಜ್ಞಾನವೂ ನಮ್ಮೊಳಗೆ ಅಡಗಿದೆ

ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಜ್ಞಾನವೂ, ಅದು ಲೌಕಿಕವಾಗಿರಲಿ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾಗಿರಲಿ, ಮಾನವನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅದು ವ್ಯಕ್ತವಾಗದೆ ಮುಚ್ಚಿ ಹೋಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿರುವ ಮುಸುಕು ಮೆಲ್ಲನೆ ತೆರೆಯುತ್ತಿರುವಾಗ 'ನಾವು ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದೇವೆ' ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಈ ಮುಸುಕು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆರೆದಷ್ಟೂ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಯೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ. ಯಾವ ಮನುಷ್ಯನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿನ ಮುಸುಕು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ತೆರೆಯುತ್ತದೆಯೋ ಆತನೇ ಜ್ಞಾನಿ. ಯಾವಾತನ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿನ ಮುಸುಕು ದಟ್ಟವಾಗಿರುವುದೋ ಆತನೇ ಅಜ್ಞಾನ, ಹೆಡ್ಡನ್ನು. ಯಾರ ಮನಸ್ಸಿನ ಮೇಲಿನ ಮುಸುಕು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತೆರೆದು ಹೋಗಿಬಿಟ್ಟಿರುವುದೋ ಆತನೇ ಸರ್ವಜ್ಞನು. ಸರ್ವಜ್ಞರು ಆಗಿಹೋಗಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಆಗುವರು. ಮುಂದಿನ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಗಟ್ಟಲೆಯಾಗಿ ಆಗುವರು. ಚಕಮಕಿ ಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿ ಅಡಗಿರುವಂತೆ ಜ್ಞಾನವೂ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಡಗಿದೆ. ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೀಡುವ ಸೂಚನೆಯೇ ಆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊರಹೊಮ್ಮಿಸುವ ಶಕ್ತಿ.

(ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಕೃತಿಶ್ರೇಣಿ, ಸಂ.೧, ಪು.೨೯-೩೦)